

**ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ
НА ПРИКОРДОННІ ТЕРИТОРІЇ**

Анотація

В аналітичній записці розглядаються проблеми культурно-інформаційної інтеграції національних меншин та мешканців прикордонних територій. Вказуються обставини та причини, що призводять до недостатнього покриття цих територій вітчизняним мовленням, та негативні наслідки такого явища для громадянської, культурно-інформаційної інтеграції місцевого населення, зокрема спільнот національних меншин.

ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НА ПРИКОРДОННІ ТЕРИТОРІЇ

Постановка проблеми

Відповідно до положень Доктрини інформаційної безпеки України¹ національні інтереси в інформаційній сфері полягають у захисті українського суспільства від агресивного інформаційного впливу Російської Федерації, спрямованого, зокрема, на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, порушення суверенітету і територіальної цілісності України.

Одним із найважливіших інструментів захисту національних інтересів інформаційній сфері є політика формування національно-культурного простору. Така політика передбачає, зокрема, забезпечення повноцінного вітчизняної телерадіомовлення в усіх регіонах України та захист громадян від телевізійної продукції держави-агресора.

У рамках здійснення політики формування національно-культурного простору особливого значення набуває завдання інтеграції національних меншин, які компактно проживають в Україні. Так, за даними дослідження Центру Разумкова,² етнічними українцями вважають себе 92 % опитаних, 6 % – етнічними росіянами, 1,5 % – інших етносів, носіями біетнічності та множинної етнічності – 12 % опитаних. Водночас саме для прикордонних територій України характерна значна етнічна строкатість населення, а також наявність компактних поселень національних меншин, представники яких етнічно споріднені із прикордонними сусідніми країнами.

Протягом останніх 15 років, особливо з 2013 р., Російська Федерація спрямовує зусилля на руйнування громадського миру шляхом акцентування та політизації етнічних відмінностей громадян України. Одночасно з

¹ Указ Президента України 25 лютого 2017 року № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» // [Електронний ресурс]. ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#n12>

² Ідентичність громадян України: ціннісно орієнтаційний аспект (Результати соціологічного дослідження) // Національна безпека і оборона . - № 1-2 (169-170). – 2017.

операцією з анексії Криму в різних регіонах України Росія активізувала політичну, інформаційну та силову підтримку автономістських рухів. Зокрема, російські ЗМІ та проросійські громадські та політичні організації в Одеській та Херсонських областях починають просувати ідею територіальної автономії для болгар (Бесарабської республіки «Бурджак») та гагаузької автономії, у Чернівецькій області – національної румунської автономії, «русинської автономії» та угорської автономії у Закарпатській області³.

З огляду на актуальність згаданих ризиків у сучасних суспільно-політичних умовах та напередодні циклу виборів 2019-2020 рр., у цій аналітичній записці здійснено огляд сильних та слабких сторін державної політики культурно-інформаційної інтеграції в окремих регіонах України та надано рекомендації щодо зниження етнополітичної напруженості, попередження сепаратизму та зміцнення громадянського миру.

Проблеми культурно-інформаційної інтеграції прикордонних територій

З часу агресії Україна зіткнулась з гострою проблемою відновлення інформаційної присутності як в зоні проведення АТО, так і на окупованих територіях АР Крим, Донецької та Луганської областей.

Протягом останніх двох років в Україні задля охоплення вітчизняним телерадіомовленням цих територій було споруджено дві телевізійні вежі – у Чонгарі Херсонської області й Бахмутівці Луганської області. Крім того, почалися роботи зі збільшення висоти двох веж – у Чаплинці Херсонської області та Широкому Луганської області, що будуть задіяні для організації мовлення безпосередньо на окуповані території⁴.

³ СБУ: Росія фінансує деякі українські політичні проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/02/21/7136042/>

⁴ Презентовано звіт Комісії з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення за три квартали цього року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nrada.gov.ua/prezentovano-zvit-komisiyi-z-pytan-zabezpechennya-stabilnogo-funktsionuvannya-systemy-natsionalnogo-telebachennya-radiomovlennya-za-try-kvartaly-tsogo-roku/>

Проте існує серйозна системна проблема сталого забезпечення покриття всієї території України мовленням як в аналоговому, так і в цифровому форматі.

Незважаючи на те, що відповідно міжнародних зобов'язань за Угодою «Женева-2006» Україна повинна була перейти на цифровий формат ефірного телемовлення ще у 2015 р. **На перешкоді цьому процесі стала позиція ТОВ «Зеонбуд», фактичного монополіста на ринку, чия інфраструктура мереж цифрового мовлення не забезпечує належного охоплення всієї території держави, й особливо є критичною в прикордонних територіях через слабкі потужності вітчизняних передавачів та недоліки їх розміщення.**

Прогалини вітчизняного інформаційного покриття активно заповнюються потужними сигналами мовників Російської Федерації та деяких інших сусідніх держав. Зокрема, за даними управління телебачення і радіомовлення Держкомтелерадіо⁵, не мають доступу до вітчизняного цифрового телебачення майже 1 мільйонові громадян у прикордонних територіях.

Так, у Волинській області доступ до вітчизняного ефірного цифрового мовленням мають не більше 65 % територій: утворений ефірний вакуум заповнений передачами з Польщі, Білорусі та РФ. У Івано-Франківській – українським цифровим мовленням охоплено 33 % населення області; без покриття, або частково покритою залишається переважна частина районів області. У Львівській області, при наявності 6 прикордонних районів, передавальні станції встановлені лише в 4-х населених пунктах. Внаслідок цього лише 60 % території області покриті цифровим мовленням, охоплюючи переважно її центральну частину, натомість в окремих прикордонних районах показник цифрового мовлення знижується до 15 %.

⁵ Інформаційна довідка до питання «Про стан та вдосконалення телерадіомовлення в прикордонних областях» (31.10.2017р). // Майже мільйон українців мешкають у "білих плямах" цифрового мовлення - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2334916-majze-miljon-ukrainciv-meskaut-u-bilih-plamah-cifrovogo-movlenna.html>.

Складною залишається ситуація у Закарпатській області, що має 8 прикордонних районів і межує з 4-ма державами. Незважаючи на гірську місцевість і низьку потужність передавачів, ТОВ «Зеонбуд» встановило цифрові передавальні станції лише в 6 населених пунктах. Це також зумовило наявність у низці прикордонних районів ефірних прогалін: **уздовж кордону з Угорщиною у Берегівському районі цифровим телевізійним мовленням не охоплено 35 % населення, поблизу кордону з Польщею у Великоберезнянському – 25 %, поблизу кордону зі Словаччиною у Перечинському – 65 %, на кордоні з Румунією Тячівському – 30 %.**

У Чернівецькій області – території прикордонних районів, що межують із Румунією і Молдовою, також охоплені сигналами з передавачів сусідніх країн, серед яких зафіксовані та російські та придністровські програми. Вітчизняне цифрове мовлення зовсім відсутнє у прикордонному Путилівському районі.

Аналогічна незадовільна ситуація спостерігається в регіонах, які межують з Російською Федерацією та невизнаною Придністровською республікою (ПМР). РФ здійснює активні заходи збереження та посилення свого інформаційного впливу активно, зокрема через ігнорування угоди «Женева-2006» щодо переходу з аналогово на цифрове мовлення, а також через посилення потужності своїх передавачів вздовж україно-російського прикордоння⁶. Це значно посилює ризики української сторони в процесі переходу на цифрове мовлення.

У Сумській області, що має найбільшу протяжність кордону з РФ фактичне охоплення території сигналом цифрового телебачення становить близько 60 %, в окремих прикордонних районах – 5 %.

У Харківській області покриття території цифровим сигналом складає приблизно 60 % території. У прикордонних населених пунктах області є фактична можливість прийому телерадіопрограм з ретрансляторів РФ

⁶ Коли Україна вимкне аналогове телебачення і в чому дилема? [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/tv_radio/1411981046/koli_ukraina_vimkne_analogove_telebachennya_i_v_chomu_dil_ema/

(м. Белгород, Шебекіне, Валуйки; потужність двох перших РФ посилила в кінці 2013р.).

У Чернігівській області також залишається проблемною є ситуація з покриттям телесигналом прикордонних з РФ та Республікою Білорусь.

В Одеській області 26 прикордонних районів, три з яких межують з Румунією, 11 – з ПМР та Молдовою. У прикордонних районах цих сусідніх країн також встановлені потужні передавачі, які своїм сигналом охоплюють значну територію Одеської області та південь України. З території ПМР на територію Одеської області здійснюється мовлення заборонених в Україні російських телеканалів.

Так, наявний вакуум вітчизняного мовлення заповнюється ефіром в одних районах – ворожим сигналом з РФ, з Білорусії, невизнаної Придністровської республіки, інших – ефіром країн Польщі, Молдови, Румунії, Угорщини, тощо.

За відсутності можливості вибору джерел інформації для місцевого населення і, особливо компактних поселень етнічних меншин, зростають ризики іноземного деструктивного інформаційного впливу на населення прикордонних територій. Окрім того, мешканці таких місцевостей, особливо молодь, мимоволі інтегрується в іноземний медійний простір, що у середньостроковій перспективі призведе до змін у їхній національно-культурній ідентифікації та громадсько-політичних орієнтацій.

З метою заповнення ефірних прогалін уздовж кордону в Одеській області та на Півдні України створено 4-й мультиплекс, оператор цифрового мовлення – Концерн РРТ⁷, завдяки якому отримали можливість мовити в зонах 8 місцевих телеканалів. Плануються будівництво нових телевізійних веж на Харківщині⁸ на Рівненщині⁹.

⁷ Костицький розповів про мультиплекс для покриття «білих плям» мовлення на Одещині. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2372712-kostinskij-rozpoviv-pro-multipleks-dla-pokritta-bilih-plam-movlenna-na-odesini.html>

⁸ Для покриття українським мовленням прикордонних територій Харківщини робоча група пропонує побудувати нову телевізійну вежу

Отже, суттєва інформаційна присутність іноземних держав на прикордонних територіях залишається одним із чинників потенційної внутрішньополітичної дестабілізації. Значною мірою це зумовлено тим, що представники національних меншин компактного проживання перебувають під тиском медійного, а отже культурно-інформаційного іноземного середовища.

Протидія ворожим інформаційним впливам та забезпечення етнополітичної стабільності та культурно-інформаційної інтеграції громадян, незалежно від етнічного походження, має технологічний та когнітивний виміри.

На технологічному рівні необхідно прийняти політичне рішення щодо демонополізації ринку надання послуг із цифрового мовлення і притягнення монополіста – ТОВ «Зеонбуд» до відповідальності за порушення законодавства у частині забезпечення національної безпеки.

Поряд із цим активна розбудова інфраструктури телерадіомовлення має відбуватися не лише у східних регіонах України, а й в на усіх прикордонних територіях. Це потребує проведення своєчасного планування та виконання витрат державного бюджету на відповідні потреби.

Когнітивний вимір культурно-інформаційної інтеграції національних меншин

Когнітивна складова протидії зовнішнім інформаційним впливам має спиратися на розуміння особливостей сучасної мовно-етнічної ситуації в Україні, ймовірних напрямків її розвитку та оцінку ефективності державної політики інтеграції національних меншин.

Так, етнічна та мовна ідентифікація серед населення України значною мірою впливає на вибір джерел інформації. За даними

(22.11.2017) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.nrada.gov.ua/dlya-pokryttya-ukrayinskym-movlenniam-prykordonnih-terytorij-harkivshhyny-robocha-grupa-proponuye-pobuduvaty-novu-televizijnu-vezhu/>
⁹ На Рівненщині буде добудовано телевежу заввишки 110 метрів (27.09.2017) - [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://www.nrada.gov.ua/na-rivnenshhyni-bude-dobudovano-televezhu-zavvyshky-110-metriv/>

«Дослідження медіаситуації в південних і східних областях України, 2017»¹⁰ ті, хто розмовляє вдома українською мовою, а також вважає себе етнічними українцями, надають меншу перевагу російськомовним телепередачам або веб-ресурсам, ніж ті, хто розмовляє вдома російською та вважають себе етнічними росіянами.

Важливою умовою інтеграційних процесів у сфері національного інформаційного простору є рівень володіння державною мовою та мовні практики населення. Так, лише 8,9 % опитаних у восьми областях Сходу та Півдня України зазначили, що розмовляють вдома виключно українською мовою, 60 % – виключно російською, 27,6 % – обома мовами.

Рівень володіння мовами суттєво впливає на споживання україномовного медійного контенту. Так, суто україномовним медійним ресурсам надають перевагу лише приблизно кожний десятий читач друкованих ЗМІ або телеглядач чи радіослухач Півдня та Сходу України, а серед користувачів Інтернету – лише 3 %.

Складною залишається ситуація з рівнем володіння державною мовою в місцях компактного проживання національних меншин, особливо в Закарпатській та Чернівецькій областях. Зокрема, не відчувають себе українцями загалом 25,8 % етнічних румунів Буковини, натомість відчувають себе частиною румунської нації – 54,9 %¹¹. Румунська мова є домінуючою в приватному спілкуванні, лише 16,6 % етнічних румунів у спілкуванні з чиновниками користуються державною мовою. Низький рівень володіння державною мовою в місцях компактного проживання національних меншин у Закарпатті та Чернівецькій області, а також постійна інформаційна присутність країн-сусідів формує попит населенням на інформаційний контент ЗМІ Угорщини та Румунії відповідно.

¹⁰ «Дослідження медіаситуації в південних і східних областях України, 2017» - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://imi.org.ua/monitorings/doslidzhennya-media-sytuatsiji-v-pivdennyh-i-shidnyh-oblastyah-ukrajiny-2017/>

¹¹ Буковина як контактна зона: аналіз ідентичностей, уявлень та сприйняття в україно-румунському прикордонні. Інформаційно-аналітичні матеріали / [Бурейко Н., Бостан С., Гакман С., Мога Т.; під ред. Н.Бурейко та Т. Мога]. – Ясси- Чернівці, 2017. – 64 с.

Інтеграція національних меншин у прикордонних регіонах ускладнюється й активними заходами окремих держав українського прикордоння. Зокрема, Угорщина активно протидіє інтеграції угорських етнічних спільнот у прикордонних регіонах Закарпаття¹². З метою сприяння переходу прикордонних угорськомовних регіонів України на цифрове мовлення угорського телебачення в 2015 р. Товариство культури угорців Закарпаття КМКСЗ¹³ здійснювало акційне розповсюдження тюнерів з відповідною кодифікацією каналів, а також реалізовано створення в 29.05.2015 р. угорської телестудії в Ужгороді¹⁴.

Не сприяє інтеграції регіональних аудиторій у загальнонаціональний інформаційний простір його орієнтованість на події, що відбуваються на центральному (київському) рівні. Досі не вирішено проблему фрагментованості регіональних медіапросторів¹⁵, з одного боку. З іншого боку, суспільно-політична складова регіональних та місцевих ЗМІ є досить слабкою. Зокрема, у регіональних ЗМІ¹⁶ переважають матеріали розважально-пізнавального характеру – 32,4 % всього місцевого контенту, а життя місцевої громади – лише 13,1 % матеріалів. У контенті новинних сайтів переважають здебільшого публікації про кримінал та діяльність правоохоронних органів (22 %), а вже потім надається інформація про місцеві новини (14,9 %) й розважальна тематика (10 %).

Низька якість контенту значною мірою зумовлює і низький рейтинг регіональних та місцевих ЗМІ як основного джерела отримання інформації серед місцевого населення, у прикордонних регіонах зокрема.

¹² Hungary has always wanted a relationship based on mutual respect with Romania. January 15, 2018. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-has-always-wanted-a-relationship-based-on-mutual-respect-with-romania>

¹³ Закарпатським нацменшинам пропонують безкоштовні тюнери на угорське телебачення Втр, 27/01/2015 - [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zaholovok.com.ua/zakarpatskim-natsmenshinam-proponuyut-bezkoshtovni-tyuneri-na-ugorske-telebachennya>

¹⁴ На Закарпатті відкрито новий угорсько-український кореспондентський пункт - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://karpatskijobjektiv.com/na-zakarpatti-vidkrito-noviy-ugorsk/>

¹⁵ Подолання фрагментованості інформаційного простору України: можливості державної політики [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/30.htm>

¹⁶ Розважають або лякають: як місцеві ЗМІ спотворюють життя українців. Аналітичний звіт моніторингу регіональних ЗМІ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://idpo.org.ua/analitics/1700-rozvezhayut-abo-lyakayut-yak-miscevi-zmi-spotvoryuyut-zhittya-ukra%D1%97nciv-analitchnij-zvit-monitoringu-regionalnix-zmi.html>

Так, основним джерелом новин для місцевого населення залишається «сарафанне радіо»: 63 % українців дізнаються про події свого населеного пункту від родичів, друзів, знайомих, сусідів, колег¹⁷. На другому місці — місцеві телеканали, якими користуються 37 % респондентів. На третьому місці з невеликим відривом – місцева преса, яка слугувала джерелом місцевих новин для 32 % за останній місяць. Майже такий самий відсоток використовує Інтернет – звідти отримували інформацію 29 % респондентів.

Таким чином, **інформаційний простір прикордонних територій залишається вразливим для до поширення чуток та фальшивих новин, що, зокрема, підтверджується відповідними дослідженнями в прикордонних районах Одеської¹⁸ та Чернівецької¹⁹ областей. Це створює для іноземних держав додаткові можливості для маніпулювання суспільною думкою місцевого населення, поширення міжетнічної ворожнечі та упереджень.**

Протидія цьому ризику має здійснюватися шляхом державної підтримки виробництва якісного контенту регіональними ЗМІ, розширення можливостей Суспільного мовлення щодо поширення достовірної інформації та якісного медіа-продукту на прикордонних територіях.

Значення медіа реформ та Суспільного мовлення для культурно-інформаційної інтеграції

На нашу думку, одним із головних інструментів здійснення культурно-інформаційної інтеграції та протидії зазначеним вище ризиками та впливам

¹⁷ Якби місцеві газети перестали існувати, 51 % громадян цього би не помітили. Соцдослідження [Електронний ресурс]. Режим доступу http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yakbi_mistsevi_gazeti_perestali_isnuvati_51_gromadyan_tsogo_bi_ne_pomitili_sotsdoslidzhennya/

¹⁸ Рівень довіри населення до різних джерел інформації та новин: Прикордонні райони Одеської області. (Соціологічний аналіз) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://peace.in.ua/wp-content/uploads/2016/01/Zvit-info.pdf>

¹⁹ Буковина як контактна зона: аналіз ідентичностей, уявлень та сприйняття в україно-румунському прикордонні. Інформаційно-аналітичні матеріали / [Бурейко Н., Бостан С., Гакман С., Мога Т.; під ред. Н.Бурейко та Т. Мога]. – Ясси- Чернівці, 2017. – 64 с

іноземних держав має стати продовження медіа реформ та всебічна **державна підтримка Суспільного мовлення.**

На базі НТКУ 19 січня 2017 р. утворено Публічне акціонерне товариство «Національна суспільна телерадіокомпанія України» (НСТУ) та реорганізації обласних телерадіокомпаній, які трансформуються у регіональні філії НСТУ. До основних завдань НСТУ, відповідно Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України»²⁰, є розвиток і зміцнення статусу української мови та культури, сприяння розвитку мов і культур національних меншин; а також – сприяння як найповнішому задоволенню інформаційних, культурних та освітніх потреб населення України, та національних меншин поміж інших соціальних груп.

Для успішності культурно-інформаційної інтеграції в рамках загальнонаціонального інформаційного простору важливе значення має **ефективність мережі регіональних філій НСТУ з мовленням національних меншин, яка б стала ефективним механізмом їх інтеграції, особливо компактних поселень прикордонних територій, в українське суспільство.**

Нині в Україні функціонує система мовлення мовами національних меншин на базі окремих регіональних філій НСТУ. Так, Одеська філія ПАТ НСТУ виробляє контент молдовською, болгарською та гагаузькою мовами, Чернівецька – румунською, Закарпатська – угорською, румунською, словацькою, ромською, російською, німецькою, та русинською мовами.

Утворена 7 листопада 2017 р. Регіональна філія «UA: ДОНБАС», яка об'єднала в свою структуру Донецькі та Луганську філії НСТУ, здійснює мовлення на сході України та забезпечує відповідну частку мовлення російською. Позитивним фактором розширення мережі мовлення національних меншин стало включення²¹ 22 січня 2018 р. до

²⁰ Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» № 1227-18 від від 06.01.2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1227-18

²¹ Новини на виходитимуть трьома мовами UA: КРИМ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/news/110>

російськомовного випуску новин в ефірі телеканалу UA: КРИМ випуски українською та кримськотатарською мовами.

Однак існуюча система мовлення для національних меншин досі не враховує етнополітичну специфіку окремих регіонів українського суспільства та виклики інтеграції її прикордонних територій до культурно-інформаційного простору України. Етнічна строкатість регіональних аудиторій формує потребу розширення можливостей регіональних філій у задоволення інформаційних потреб місцевого населення, а також відображення їх життєдіяльності у загальнонаціональному медійному просторі.

Задля досягнення цієї мети Наглядною Радою ПАТ НСТУ розробляється Концепція мовлення з тематики національних меншин²², метою якої є, шляхом виробництва якісного інформаційного контенту, з одного боку – інтегрувати національні меншини у вітчизняний культурно-інформаційний простір, а з іншого – забезпечити інформаційні потреби меншин, рідною мовою зокрема.

Розширення регіональних мовлення філій та подальша імплементація Концепції мовлення національних меншин потребує значних видатків державного бюджету на технічну модернізацію обладнання регіональних філій, так і вироблення якісного контенту із залученням професійного персоналу. Проте, незважаючи на цілковиту підтримку НСТУ з боку міжнародних партнерів України²³, у Державному бюджеті на 2018 рік на фінансову підтримку Національної суспільної телерадіокомпанії України²⁴ передбачено лише 50 % гарантованих законом коштів (замість 0,2 % видатків Держбюджету, що мала становити в

²² Команда Суспільного напрацювала нову редакцію Концепції мовлення з тематики національних меншин 13 березня 2018 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://susplne.media/news/224>

²³ 20 послів Європи та США закликають Верховну Раду та уряд України повною мірою профінансувати НСТУ [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://stv.detector.media/kontent/movlennya/20_posliv_evropi_ta_ssha_zaklikali_verkhovnu_radu_ta_uryad_ukraini_povnoyu_miroyu_profinansuvati_nstu/

²⁴ Міський В. Бюджет Суспільного впав у 3,5 разів, при цьому очікування вирости до небес [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://stv.detector.media/kontent/movlennya/byudzhetsusplnogo_vpav_u_35_raziv_pri_tsomu_ochikuvannya_vir_osli_do_nebes_vadim_miskiy/

2018 р. 1,5 млрд грн). Незадовільний рівень фінансування медіа реформи матиме негативний вплив не лише на загальнонаціональні інтеграційні процеси в Україні, а й на стан інформаційної безпеки у прикордонних регіонах. Відповідно, **виникає потреба до липня 2018 р. внести відповідні зміни до закону про Державний бюджет на 2018 р., передбачивши збільшення видатків на потреби розвитку Суспільного мовлення до належного рівня.**

Мовлення громад на засадах суспільного мовника – є іншою важливою складовою реалізації медіа-реформ, що може покращити стан забезпечення інформаційних потреб населення прикордонних територій та національних меншин зокрема. Проте, незважаючи на розробку низки законопроектів Держкомтелерадіо та Національною радою з питань телебачення та радіомовлення, ці ініціативи не були доопрацьовані з урахуванням зауважень європейських експертів та подані від Уряду на розгляд Верховної Ради України²⁵.

Іншим важливим кроком щодо протидії монополізації інформаційного простору та посилення відповідальності суб'єктів господарювання за порушення законодавства у сфері аудіовізуальних медіа сервісів стане підтримка Верховною Радою України законопроекту «Про телебачення і радіомовлення» № 7397 від 14.12.2017²⁶. Варто зазначити, що заходи, які передбачені цим законопроектом і відповідають зобов'язанням України в частині виконання Угоди про асоціацію з ЄС, сприятимуть виробництву та споживанню національного контенту, його поширенню місцевими ЗМІ та кращій інтеграції громадян у культурно-інформаційний простір України.

²⁵ Мовлення громад: версії Держкомтелерадіо, Нацради й поради європейських експертів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://stv.detector.media/reformuvannya/movlennja_gromad/movlennja_gromad_versii_derzhkomteleraudio_natsrad_i_y_poradi_evropeyskikh_ekspertiv/

²⁶ Проект закону «Про телебачення і радіомовлення» № 7397 від 14.12.2017 [Електронний ресурс]. ВРУ. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63139

Висновки та рекомендації

Гібридна агресія проти України актуалізувала гостру необхідність в інтеграції національного культурно-інформаційного простору, особливо на прикордонних територіях. Важливе значення у цьому процесі має інтеграція національних меншин компактного проживання та їх фактичний доступ до національного інформаційного простору, зокрема телерадіомовлення.

Зважаючи на це, нагальними технологічними завданнями є ліквідація прогалів покриття цифрового мовлення та демонополізація ринку надання послуг цифрового мовлення.

Створення державної мережі цифрового ефірного телебачення має важливе значення не лише для збереження державного контролю в національному інформаційному просторі (особливо після відключення аналогового ефірного телебачення) а й для демонополізації цифрового ефірного мовлення та протидії зовнішньому негативному інформаційному впливу.

Станом на початок 2018 р. сусідні держави, які не приховують своєї ворожості і/або намірів втручатися у внутрішні справи України, продовжують користуватися вразливістю інформаційного простору українських прикордонних територій. Росія, і певною мірою Угорщина, використовуючи свої ЗМІ, здійснюють вплив на формування громадської думки в місцях компактного проживання етнічних спільнот, поширюючи недостовірну інформацію та провокуючи протестні настрої й міжетнічну ворожнечу.

У таких умовах політика культурно-інформаційної інтеграції прикордонних територій має враховувати етнополітичну структуру населення, його мовні та інформаційні потреби, особливості сприйняття контенту державних та місцевих ЗМІ.

Недостатній рівень державної підтримки необхідних медіа-реформ не лише підриватиме суспільно-політичну стабільність у прикордонних регіонах України, а й відштовхуватиме ЄС від підтримки нашої держави

через невиконання відповідних зобов'язань, взятих у рамках Угоди про асоціацію.

Важливе значення для успішної інтеграції та протидії іноземним впливам матиме втілення медіа реформ, зокрема забезпечення повноцінної і незалежної роботи Суспільного мовлення як надійного джерела інформації для місцевого населення щодо суспільно-політичних подій як в житті регіону, так і загальнонаціонального життя країни їх проживання.

Етнічна строкатість регіональних аудиторій формує потребу розширення можливостей регіональних філій Суспільного мовлення для задоволення інформаційних потреб місцевого населення та сприяння їх інтеграції до національного культурно-інформаційного простору України. З огляду на це, важливе значення має використання мовлення регіональних філій для вивчення державної мови як іноземної та підвищення рівня практик з числа представників національних меншин. Це також передбачає державну підтримку виробництва відповідного аудіовізуального контенту.

Рекомендації

1. Верховній Раді України, профільному Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики:

- розглянути на внесенні у порядок денний поточної сесії законопроект «Про телебачення і радіомовлення» № 7397 від 14.12.2017 **для ухвалення його за основу;**

- розробити законопроект про внесення змін до державного бюджету на 2018 р. з метою забезпечення фінансування модернізації та розбудови телекомунікаційної інфраструктури у прикордонних районах України.

2. Кабінету міністрів України

- підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін до Державного бюджету на 2018 рік щодо фінансування у повному обсязі, передбаченому законодавством, коштів на

державну підтримку розвитку Національного суспільного телебачення в Україні;

- забезпечити виділення коштів з резервного фонду державного бюджету Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (для Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення) на розбудову національної цифрової багатоканальної телемережі.

3. Міністерству культури України в рамках діяльності Експертної ради з питань етнополітики:

- при розробці проекту Концепції державної етнонаціональної політики врахувати заходи повноцінної інтеграції компактних поселень національних меншин на прикордонних територіях до національно-культурного простору, передбачивши зокрема: доступ до вивчення та покращення рівня володіння державною мовою, забезпечення доступу до україномовної культурно-мистецької продукції, збереження балансу забезпечення інформаційних потреб державною та рідною мовою, тощо;

- надати експертну оцінку проекту Концепції мовлення національних меншин, який розробляється Національним суспільним телебаченням України. Зокрема, щодо коректності вживання основних етнополітичних термінів, врахування етнічних особливостей складу населення (наприклад, рекомендувати виключити «русинську мову» з переліку мовлення на території Закарпатської області).

4. Міністерству інформаційної політики розробити план заходів інформаційної політики у прикордонних регіонах України з урахуванням етнополітичних особливостей та запитів населення, передбачивши:

- розробку мапи даних покриття цифровим ефірним сигналом прикордонних регіонів України та зон покриття сигналом іноземних передавачів сусідніх з прикордонням країн;

- аналіз можливостей отримання об'єктивної інформації суспільно-політичного значення, зокрема на рідній мові в місцях компактного проживання національних меншин;

- поширення аудіовізуальної продукції, спрямованої на популяризацію української мови через місцеві засоби масової інформації, Національне суспільне мовлення України та його регіональні філії з мовленням мовами національних меншин.

5. Державному агентству України з питань кіно із залученням фахівців Міністерства освіти України:

- шляхом відповідного державного замовлення забезпечити виробництво аудіовізуальної продукції (в тому числі, навчального характеру, соціальної реклами), спрямованої на сприяння розвитку та популяризацію використання української мови у повсякденному житті, підвищення рівня володіння нею серед різних глядацьких аудиторій (пристосування такої продукції до особливостей сприйняття інформації різними віковими категоріями глядачів).

6. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації у стислий строк забезпечити через УДЦР (Український державний центр радіочастот) розрахунок частот для цифрового ефірного телебачення в метровому діапазоні хвиль.

7. Національній ради України з питань телебачення і радіомовлення втілити заходи, спрямовані на демонополізацію ринку надання послуг цифрового мовлення в Україні:

- провести конкурс на мовлення в цифровій ефірній телевізійній мережі в метровому діапазоні хвиль;

- надати Концерну РРТ ліцензію провайдера цифрового ефірного телебачення в метровому діапазоні хвиль.

8. Обласним державним адміністраціям (Вінницької, Волинської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Луганської,

Львівської, Одеської, Рівненської, Сумської, Харківської, Чернівецької та Чернігівської областей):

- забезпечити отримання частотного ресурсу під розбудову телерадіопростору прикордонних районів задля залучення місцевих телерадіокомпаній до реформи мовлення громад та збільшення присутності українських радіостанцій в ефірі прикордонних районів.

В. О. Бакальчук

відділ розвитку політичної системи

Національний інститут стратегічних досліджень

травень 2018 р.